

Fedora El Kitabı

Yeni başlayanlar için

Terminalden korkma, önce birkaç komut öğren. Bu bölüm Fedora Workstation'ı yeni kuranlar için. Kurulum sonrası yapılacaklar, temel terminal komutları, masaüstü kısayolları ve hangi ayarın nerede olduğu burada.

```
[kullanici@fedora ~]$ sudo dnf upgrade
```

kullanici kullanıcı adın · **fedora** bilgisayarın adı · **~** bulunduğun klasör (ev klasörün)
· **\$** normal kullanıcı, **#** ise root (yönetici) demektir. Parola yazarken ekranda hiçbir şey görünmez; bu normaldir.

BÖLÜMLER

1. Kurulumdan sonra ilk işler
2. Terminali tanıyalım
3. Dosya ve klasör komutları
4. Dosya okuma ve düzenleme
5. Program kurma: DNF
6. Program kurma: Flatpak ve Yazılım
7. Sistem bilgisi ve kaynaklar
8. Kapatma, yeniden başlatma, oturum
9. GNOME masaüstü kısayolları
10. Terminal ve Bash kısayolları
11. Dosyalar (Nautilus) kısayolları
12. Hangi ayar nerede?
13. Görünüm ve GNOME eklentileri
14. USB bellek ve diskler
15. Sık karşılaşılan sorunlar
16. Küçük sözlük

Sarı eğik yazılar (<paket> gibi) senin dolduracağın yerlerdir. Terminalde yapıştırma Ctrl+Shift+V, kopyalama Ctrl+Shift+C'dir. `sudo` ile başlayan komutlar sistemi değiştirir; ne yaptığını okumadan çalıştırma.

Kurulumdan sonra ilk işler

Temiz bir kurulumdan sonra bu sırayla gitmek iyi bir başlangıç. Her adımı tek tek yapabilirsin.

1 Sistemi güncelle

İlk açılışta onlarca güncelleme bekler. Bittikten sonra yeniden başlat.

```
$ sudo dnf upgrade --refresh
```

```
$ sudo reboot
```

2 Üçüncü taraf depoları aç

Yazılım uygulaması ilk açılışta sorar; atladıysan terminalden açabilirsin. Google Chrome, NVIDIA, Steam gibi depoları getirir.

```
$ sudo fedora-third-party enable
```

3 RPM Fusion depolarını ekle

Fedora telif ve patent nedeniyle bazı paketleri kendisi dağıtmaz (tam ffmpeg, NVIDIA sürücüsü, bazı Wi-Fi sürücüler). RPM Fusion bu açığı kapatır.

```
$ sudo dnf install https://mirrors.rpmfusion.org/free/fedora/rpmfusion-free-release-$(rpm -E %fedora).noarch.rpm  
https://mirrors.rpmfusion.org/nonfree/fedora/rpmfusion-nonfree-release-$(rpm -E %fedora).noarch.rpm
```

4 Video ve ses codec'lerini kur

MP4, H.264, HEVC gibi dosyaların sorunsuz oynaması için.

```
$ sudo dnf swap ffmpeg-free ffmpeg --alloweraseing
```

```
$ sudo dnf update @multimedia --setopt="install_weak_deps=False" --  
exclude=PackageKit-gstreamer-plugin
```

5 Flathub'ı tam aç

Spotify, Discord, OBS gibi uygulamaların çoğu Flathub'da. Fedora varsayılanda sınırlı bir liste gösterebilir.

```
$ flatpak remote-add --if-not-exists flathub  
https://dl.flathub.org/repo/flathub.flatpakrepo
```

6 Donanım yazılımını (firmware) güncelle

BIOS/UEFI, SSD, dokunmatik yüzey gibi aygıtların üretici güncellemeleri. Yazılım uygulaması da bunu gösterir.

```
$ fwupdmgr refresh
```

```
$ fwupdmgr get-updates
```

```
$ fwupdmgr update
```

7 Bilgisayarına isim ver

Ağda ve terminal satırında görünen ad.

```
$ sudo hostnamectl set-hostname <yeni-ad>
```

8 İnce Ayarlar ve Eklenti Yöneticisi'ni kur

Küçült/büyüt düğmeleri, yazı tipleri, açılışta başlayan uygulamalar ve GNOME eklentileri için.

```
$ sudo dnf install gnome-tweaks
```

```
$ flatpak install flathub com.mattjakeman.ExtensionManager
```

9 Yedeklemeyi kur

Yedekler (Déjà Dup) uygulaması ev klasörünü harici diske ya da buluta düzenli yedekler.

```
$ sudo dnf install deja-dup
```

Terminali tanıyalım

Terminal, bilgisayara yazarak komut verdiğin penceredir. Fedora'da adı Ptyxis (Terminal). Açmak için Super tuşuna bas, "terminal" yaz, Enter.

iPUCU Linux büyük/küçük harfe duyarlıdır: Belgeler ile belgeler farklı klasörlerdir. Boşluk içeren adları tırnak içine al: `cd "Yeni Klasör"`.

iPUCU Yazmayı yarıda bırakıp **Tab** tuşuna bas: komut ya da dosya adı kendiliğinden tamamlanır. İki kez basarsan seçenekleri listeler. En çok vakit kazandıran alışkanlık budur.

```
$ man <komut>
```

Bir komutun kılavuz sayfasını açar. **q** ile çıkılır, **/kelime** ile içinde aranır.

```
$ <komut> --help
```

Komutun kısa yardımını ve seçeneklerini gösterir.

```
$ sudo <komut>
```

Komutu yönetici (root) yetkisiyle çalıştırır. Kendi parolanı sorar; yazarken ekranda görünmez.

```
$ clear
```

Ekranı temizler. Kısayolu: **Ctrl** + **L**.

```
$ history
```

Daha önce yazdığın komutları listeler. **↑** tuşuyla da geri gidebilirsin.

```
$ which <komut>
```

Bir komutun hangi dosyadan çalıştığını gösterir.

```
$ exit
```

Terminali (ya da uzak oturumu) kapatır.

DİKKAT Çalışan bir komutu durdurmak için **Ctrl** + **C** kullan. Terminalde kopyalama **Ctrl** + **Shift** + **C**, yapıştırma **Ctrl** + **Shift** + **V** 'dir.

Dosya ve klasör komutları

~ ev klasörün demektir (/home/kullanıcı). **.** bulunduğun klasör, **..** bir üst klasördür.

```
$ pwd
```

Şu an hangi klasörde olduğunu yazar.

```
$ ls
```

Bulunduğun klasördeki dosyaları listeler.

```
$ ls -la
```

Gizli dosyalar dahil ayrıntılı liste (boyut, tarih, izinler). Adı nokta ile başlayan dosyalar gizlidir.

```
$ ls -lh
```

Boyutları KB/MB/GB olarak okunur biçimde gösterir.

```
$ cd <klasör>
```

Klasöre girer. Örnek: `cd Belgeler`.

```
$ cd ..
```

Bir üst klasöre çıkar.

```
$ cd
```

Tek başına yazılırsa ev klasörüne döner. `cd` - bir önceki klasöre döner.

```
$ mkdir <klasör>
```

Yeni klasör oluşturur. İç içe oluşturmak için: `mkdir -p a/b/c`.

```
$ touch <dosya>
```

Boş dosya oluşturur (varsa tarihini günceller).

```
$ cp <kaynak> <hedef>
```

Dosya kopyalar. Klasör kopyalamak için `cp -r`.

```
$ mv <kaynak> <hedef>
```

Taşıy ya da yeniden adlandırır. Örnek: `mv eski.txt yeni.txt`.

```
$ rm <dosya>
```

Dosyayı siler. Çöp kutusuna gitmez, geri alınamaz.

```
$ rm -r <klasör>
```

Klasörü içindekilerle birlikte siler. `-i` eklersen her dosyada sorar.

```
$ gio trash <dosya>
```

Dosyayı silmek yerine Çöp'e gönderir; masaüstündeki gibi geri alınabilir.

```
$ find ~ -name "*.pdf"
```

Ev klasöründe adı .pdf ile biten tüm dosyaları bulur.

```
$ ln -s <hedef> <kısayol-adı>
```

Bir dosya ya da klasöre kısayol (sembolik bağ) oluşturur.

DİKKAT `sudo rm -rf` ile başlayan, internetten bulduğun komutları asla anlamadan çalıştırma. Sistemi saniyeler içinde silebilir.

Dosya okuma ve düzenleme

Ayar dosyalarını değiştirmek için terminalde çalışan basit bir metin düzenleyici yeterli. Fedora'da nano hazır gelir. Grafik düzenleyici istersen Metin Düzenleyici (gnome-text-editor) de var.

```
$ cat <dosya>
```

Kısa bir dosyanın içeriğini ekrana basar.

```
$ less <dosya>
```

Uzun dosyayı sayfa sayfa okur. Boşluk: sonraki sayfa, / ara, q çık.

```
$ head -n 20 <dosya>
```

İlk 20 satırı gösterir.

```
$ tail -n 50 <dosya>
```

Son 50 satırı gösterir. `tail -f` dosyaya eklenenleri canlı izler.

```
$ nano <dosya>
```

Dosyayı nano ile açar. Sistem dosyası için başına sudo ekle: `sudo nano /etc/hosts`.

Ctrl + O

nano: kaydet (sonra Enter).

Ctrl + X

nano: çık. Kaydedilmemiş değişiklik varsa sorar.

Ctrl + W

nano: dosyada ara.

Ctrl + K veya Ctrl + U

nano: satırı kes / yapıştır.

```
$ gnome-text-editor <dosya>
```

Dosyayı grafik Metin Düzenleyici'de açar.

```
$ xdg-open <dosya>
```

Dosyayı varsayılan uygulamasıyla açar (PDF, resim, klasör...). `xdg-open` . bulunduğu klasörü Dosyalar'da açar.

Program kurma: DNF

DNF, Fedora'nın paket yöneticisidir: programları Fedora depolarından indirir, kurar, günceller ve kaldırır. Yönetici yetkisi gerektiren işlemler sudo ister.

```
$ sudo dnf upgrade --refresh
```

Depo bilgilerini yenileyip tüm sistemi günceller. Haftada bir yapmak iyidir.

```
$ sudo dnf install <paket>
```

Program kurar. Birden fazla yazılabilir: `sudo dnf install vlc gimp`.

```
$ sudo dnf remove <paket>
```

Programı kaldırır.

```
$ dnf search <kelime>
```

Adında ya da açıklamasında kelime geçen paketleri arar.

```
$ dnf info <paket>
```

Paketin sürümünü, boyutunu, açıklamasını gösterir.

```
$ dnf list --installed
```

Kurulu tüm paketleri listeler. Aramak için: `dnf list --installed | grep firefox`.

```
$ sudo dnf install ./<dosya>.rpm
```

İndirdiğin bir .rpm dosyasını, bağımlılıklarıyla birlikte kurar.

```
$ sudo dnf autoremove
```

Artık hiçbir programın ihtiyaç duymadığı paketleri temizler.

```
$ dnf check-upgrade
```

Kurmadan, hangi güncellemelerin beklediğini listeler.

iPUCU Fedora .deb paketlerini (Ubuntu/Debian) kurmaz. Bir program yalnızca .deb veriyorsa önce Flathub'a, sonra .rpm sürümüne bak.

Program kurma: Flatpak ve Yazılım

Flatpak uygulamaları sistemden yalıtılmış çalışır ve kendi kütüphanelerini taşır. Masaüstü uygulamaları için en kolay yol genellikle budur. Grafik yolu tercih edersen Yazılım (Software) uygulaması DNF ve Flatpak'ı birlikte gösterir.

Super > Yazılım

Arama, kurma, kaldırma ve güncellemeleri tek yerden yapar. Bir uygulamanın kaynağı (Fedora / Flathub) sağ üstte seçilebilir.

```
$ flatpak search <ad>
```

Flathub'da uygulama arar ve tam kimliğini (ör. com.spotify.Client) gösterir.

```
$ flatpak install flathub <uygulama-kimliği>
```

Uygulamayı kurar. Örnek: `flatpak install flathub com.discordapp.Discord`.

```
$ flatpak update
```

Tüm Flatpak uygulamalarını günceller.

```
$ flatpak list --app
```

Kurulu Flatpak uygulamalarını listeler.

```
$ flatpak uninstall <uygulama-kimliği>
```

Uygulamayı kaldırır. Verilerini de silmek için `-delete-data` ekle.

```
$ flatpak uninstall --unused
```

Artık kullanılmayan çalışma ortamlarını (runtime) silerek yer açar.

```
$ flatpak run <uygulama-kimliği>
```

Uygulamayı terminalden başlatır; hata mesajlarını görmek için kullanışlıdır.

iPUCU Flatpak izinlerini (dosya erişimi, kamera vb.) görsel olarak düzenlemek için Flatseal'i kur: `flatpak install flathub com.github.tchx84.Flatseal`.

iPUCU AppImage dosyası indirdiysen çalıştırılabilir yap: `chmod +x Uygulama.AppImage`, sonra `./Uygulama.AppImage`. Açılmazsa `sudo dnf install fuse-libs` gerekebilir.

Sistem bilgisi ve kaynaklar

Windows'taki Görev Yöneticisi'nin karşılığı Sistem Gözlemcisi (System Monitor) uygulamasıdır. Terminalde de aynı bilgilere ulaşabilirsin.

```
$ cat /etc/os-release
```

Fedora sürümünü gösterir.

```
$ hostnamectl
```

Bilgisayar adı, işletim sistemi, çekirdek ve donanım özeti.

```
$ uname -r
```

Çalışan Linux çekirdeğinin sürümü.

```
$ df -h
```

Disklerde ne kadar boş yer kaldığını gösterir.

```
$ du -sh *
```

Bulunduğun klasördeki her dosya ve klasörün kapladığı alan.

```
$ free -h
```

RAM ve takas (swap) kullanımı.

```
$ top
```

Canlı süreç listesi. `q` ile çık. Daha renklisi için `sudo dnf install htop` ya da `bttop`.

```
$ lscpu
```

İşlemci bilgisi.

```
$ lspci
```

Ekran kartı, ağ kartı gibi PCI aygıtları listeler.

```
$ lsusb
```

Takılı USB aygıtlarını listeler.

```
$ pkill <program-adı>
```

Donmuş bir programı adıyla kapatır. Örnek: `pkill firefox`.

```
$ kill -9 <PID>
```

Numarasıyla (PID) bir süreci zorla sonlandırır. PID'i `top` ya da `pgrep firefox` verir.

[Ayarlar](#) > [Sistem](#) > [Hakkında](#)

Grafik arayüzde sürüm, işlemci, RAM ve disk bilgisi. (Settings > System > About)

Kapatma, yeniden başlatma, oturum

Sağ üst köşedeki durum menüsünden de yapılabilir; terminal karşılıkları:

```
$ systemctl poweroff
```

Bilgisayarı kapatır.

```
$ systemctl reboot
```

Yeniden başlatır.

```
$ systemctl suspend
```

Uyku moduna (askıya alma) geçirir.

```
$ gnome-session-quit --logout
```

Oturumu kapatır.

Super + **L**

Ekranı kilitler.

Ctrl + **Alt** + **Delete**

Oturumu kapatma / kapatma iletişim kutusunu açar.

GNOME masaüstü kısayolları

Super tuşu klavyedeki Windows tuşudur. GNOME büyük ölçüde klavyeyle kullanılmak için tasarlanmıştır.

Super

Etkinlikler görünümü: açık pencereler, çalışma alanları ve arama. Hemen yazmaya başlayarak uygulama, dosya, ayar ara.

Super + **A**

Tüm uygulamalar listesi.

Super + **1** ... **Super** + **9**

Rihtımdaki (dock) 1. ... 9. uygulamayı açar ya da ona geçer.

Alt + **Tab**

Uygulamalar arasında geçiş. Aynı işi Super+Tab da yapar.

Alt + **`**

Aynı uygulamanın pencereleri arasında geçiş (Tab'ın üstündeki tuş; Türkçe Q klavyede " tuşu).

Super + **↑** veya **Super** + **↓**

Pencereyi büyüt / eski boyutuna döndür.

Super + **←** veya **Super** + **→**

Pencereyi ekranın sol / sağ yarısına yerleştir.

Super + **H**

Pencereyi gizle (küçült).

Alt + **F4**

Pencereyi kapat. Çoğu uygulamada Ctrl+Q da uygulamadan çıkar.

Super + **Page Up** veya **Super** +

Page Down

Önceki / sonraki çalışma alanına geç.

Super + Shift + Page Up veya Super + Shift + Page Down	Pencereyi önceki / sonraki çalışma alanına taşı.
Super + Shift + ← veya Super + Shift + →	Pencereyi diğer monitöre taşı.
Super + V	Bildirim listesi ve takvim.
Super + S	Hızlı ayarlar menüsü (Wi-Fi, ses, parlaklık, güç modu).
Super + Space	Klavye düzenleri (Türkçe Q / F / İngilizce) arasında geçiş.
Print Screen	Ekran görüntüsü arayüzü: alan, pencere ya da tüm ekran; görüntü veya video seçimi.
Shift + Print Screen	Tüm ekranın görüntüsünü hemen alır. Resimler > Ekran Görüntüleri'ne kaydedilir.
Alt + Print Screen	Etkin pencerenin görüntüsünü alır.
Ctrl + Alt + Shift + R	Ekran kaydını başlatır / durdurur. Videolar > Ekran Kayıtları'na kaydedilir.
Alt + F2	Komut çalıştırma kutusu. Örnek: <code>gnome-text-editor</code> yazıp Enter.
Super + L	Ekranı kilitle.

iPUCU Ctrl+Alt+T ile terminal açma Fedora'da varsayılan olarak tanımlı değildir. Ekleme için "Hangi ayar nerede?" bölümündeki özel kısayol adımına bak.

Terminal ve Bash kısayolları

İlk grup Ptyxis terminal penceresine, ikinci grup komut satırının kendisine (Bash) ait.

Ctrl + Shift + T

Yeni sekme.

Ctrl + Shift + N

Yeni pencere.

Ctrl + Shift + W

Sekmeyi kapat.

Ctrl + Page Up veya Ctrl + Page Down

Sekmeler arasında geçiş.

Ctrl + Shift + C veya Ctrl + Shift + V

Kopyala / yapıştır.

Ctrl + + veya Ctrl + -

Yazıyı büyüt / küçült. Ctrl+O sıfırlar.

Ctrl + Shift + F

Terminal çıktısında ara.

F11

Tam ekran.

Tab

Komut ya da dosya adını tamamla. İki kez: seçenekleri listele.

↑ veya ↓

Önceki / sonraki komut.

Ctrl + R

Geçmişte ara: yazdıkça eşleşen eski komutu bulur. Tekrar Ctrl+R bir öncekine gider, Enter çalıştırır.

Ctrl + C

Çalışan komutu durdur ya da yazdığın satırı iptal et.

Ctrl + D

Oturumu kapat (boş satırda exit ile aynı).

Ctrl + L

Ekranı temizle.

Ctrl + A veya Ctrl + E

İmleci satır başına / sonuna götür.

Ctrl + U veya Ctrl + K

İmleçten satır başına / sonuna kadar sil.

Ctrl + W

İmleçten önceki kelimeyi sil.

Alt + B veya Alt + F

Kelime kelime geri / ileri git.

Ctrl + Z

Çalışan komutu duraklatıp arka plana at. fg ile geri getirilir.

!!

Son komutu tekrarlar. Sık kullanım: sudo !!
son komutu sudo ile yeniden çalıştırır.

Dosyalar (Nautilus) kısayolları

Fedora'nın dosya yöneticisi Dosyalar (Files) uygulamasıdır.

Ctrl + H

Gizli dosyaları göster / gizle.

Ctrl + L

Adres çubuğuna yol yaz (ör. /etc).

F2

Yeniden adlandır. Birden çok dosya seçiliyse toplu yeniden adlandırma açılır.

Ctrl + Shift + N

Yeni klasör.

Delete veya Shift + Delete

Çöp'e gönder / kalıcı olarak sil.

Ctrl + F

Klasörde ara.

Alt + ↑

Üst klasöre çık.

Alt + ← veya Alt + →

Geri / ileri.

Ctrl + T

Yeni sekme.

Ctrl + 1 veya Ctrl + 2

Liste / ızgara görünümü.

Ctrl + I

Seçili öğenin özellikleri.

Space

Seçili dosyanın hızlı önizlemesi (sushi paketi gerekir: `sudo dnf install sushi`).

iPUCU Sağ tıklama menüsüne "Terminalde Aç" seçeneği varsayılan olarak gelir. Bir klasörü kenar çubuğuna eklemek için klasöre sağ tıkla > Yer İmlerine Ekle ya da Ctrl+D.

Hangi ayar nerede?

Neredeyse hepsi Ayarlar (Settings) uygulamasında. Açmanın en hızlı yolu: Super'e bas, ayarın adını yaz (ör. "ekran", "ses", "bluetooth"). Arama doğrudan ilgili sayfayı açar.

Ayarlar > Wi-Fi

Kablosuz ağa bağlan, kayıtlı ağları unut, QR ile paylaş (sağ üstteki menü).

Ayarlar > Ağ

Kablolu bağlantı, VPN ekleme, vekil sunucu (proxy). (Network)

Ayarlar > Bluetooth

Kulaklık, fare, telefon eşleştirme.

Ayarlar > Ekranlar

Çözünürlük, yenileme hızı, ölçekleme (%125, %150...), çoklu monitör düzeni, Gece Işığı. (Displays)

Ayarlar > Ses

Çıkış/giriş aygıtı, ses düzeyleri, uygulama başına ses, uyarı sesleri. (Sound)

Ayarlar > Güç

Güç modu (Güç tasarrufu / Dengeli / Performans), ekranın kararma süresi, otomatik askıya alma, pil yüzdesi. (Power)

Ayarlar > Çoklu Görev

Sıcak köşe, çalışma alanı sayısı, ekran kenarına sürükleyince yerleştirme. (Multitasking)

Ayarlar > Görünüm

Açık/koyu tema, vurgu rengi, duvar kağıdı. (Appearance)

Ayarlar > Uygulamalar

Uygulama izinleri, bildirimleri, depolama; Varsayılan Uygulamalar (tarayıcı, e-posta, müzik, video). (Apps > Default Apps)

Ayarlar > Bildirimler

Rahatsız Etmeyin, kilit ekranı bildirimleri, uygulama başına bildirimler.

Ayarlar > Arama

Etkinlikler aramasında hangi uygulamaların sonuç vereceği, arama yapılan klasörler.

Ayarlar > Çevrim İçi Hesaplar

Google, Microsoft, Nextcloud hesabı ekle; Dosyalar'da Drive/OneDrive görünür. (Online Accounts)

Ayarlar > Fare ve Dokunmatik Yüzey

İmleç hızı, dokunarak tıklama, doğal kaydırma, iki parmakla sağ tık. (Mouse & Touchpad)

Ayarlar > Klavye

Girdi kaynakları (Türkçe Q/F), Compose tuşu, Klavye Kısayollarını Görüntüle ve Özelleştir. (Keyboard)

Ayarlar > Klavye >

Klavye Kısayollarını Görüntüle ve Özelleştir >

Özel Kısayollar

Kendi kısayolunu ekle. Örnek: Ad "Terminal", Komut `ptyxis --new-window`, Kısayol Ctrl+Alt+T.

Ayarlar > Yazıcılar

Yazıcı ekleme; ağ yazıcıları çoğunlukla kendiliğinden bulunur. (Printers)

Ayarlar > Erişilebilirlik

Büyük metin, yakınlaştırma, ekran okuyucu, yapışkan tuşlar, imleç boyutu.

Ayarlar > Gizlilik ve Güvenlik

Ekran kilidi süresi, konum hizmetleri, dosya geçmişi ve çöpü otomatik boşaltma, kamera/mikrofon.

Ayarlar > Paylaşım

Bilgisayar adı, dosya paylaşımı, medya paylaşımı. (Sharing)

Ayarlar > Sistem > Bölge ve Dil

Arayüz dili, tarih/sayı/para biçimi. (System > Region & Language)

Ayarlar > Sistem > Tarih ve Saat

Saat dilimi, otomatik saat, 24 saat biçimi.

Ayarlar > Sistem > Kullanıcılar

Yeni kullanıcı, parola değiştirme, yönetici yetkisi, otomatik oturum açma.

Ayarlar > Sistem > Uzak Masaüstü

Başka bir bilgisayardan RDP ile bu masaüstüne bağlanma.

Ayarlar > Sistem > Güvenli Kabuk

SSH sunucusunu aç/kapat (başka bilgisayardan terminalle bağlanmak için).

İnce Ayarlar > Pencere Başlık Çubukları

Küçült / büyüt düğmelerini geri getir. (Tweaks > Windows Titlebars)

İnce Ayarlar > Yazı Tipleri

Arayüz, belge ve eş aralıklı yazı tipleri; yazı tipi ölçekleme.

İnce Ayarlar > Başlangıç Uygulamaları

Oturum açınca kendiliğinden başlayacak uygulamalar.

Diskler uygulaması

Disk biçimlendirme, bölüm oluşturma, SMART sağlık bilgisi, disk görüntüsü yazma. (Disks)

Görünüm ve GNOME eklentileri

GNOME sade gelir; eksik bulduğun şeyleri eklentilerle eklersin. Eklenti Yöneticisi'nden (Extension Manager) arayıp tek tıkla kurabilirsin.

```
$ flatpak install flathub  
com.mattjakeman.ExtensionManager
```

Eklenti Yöneticisi: eklenti arar, kurar, ayarlarını açar.

iPUCU Sık kullanılan eklentiler: **Dash to Dock** (hep görünen rıhtım), **AppIndicator and KStatusNotifierItem Support** (Discord, Steam gibi uygulamaların tepsi simgeleri), **Blur my Shell** (bulanık panel), **Clipboard Indicator** (pano geçmişi), **Caffeine** (ekranın kapanmasını engeller).

```
$ gsettings set  
org.gnome.desktop.wm.preferences button-  
layout 'appmenu:minimize,maximize,close'
```

İnce Ayarlar'a gerek kalmadan küçült ve büyüt düğmelerini ekler.

```
$ gsettings set org.gnome.desktop.interface  
show-battery-percentage true
```

Üst çubukta pil yüzdesini gösterir.

```
$ gnome-extensions list --enabled
```

Etkin eklentileri listeler.

DİKKAT Büyük bir GNOME güncellemesinden sonra bazı eklentiler bir süre çalışmayabilir. Masaüstü tuhaflaşırsa önce eklentileri kapatmayı dene.

USB bellek ve diskler

Takılan USB bellekler Dosyalar'ın kenar çubuğunda görünür ve `/run/media/kullanıcı/` altına bağlanır. Çıkarmadan önce yanındaki simgesine bas.

```
$ lsblk
```

Tüm diskleri ve bölümleri ağaç şeklinde gösterir (sda, nvme0n1 gibi).

```
$ lsblk -f
```

Bölümlerin dosya sistemini (ext4, btrfs, ntfs, exfat) ve etiketini de gösterir.

```
$ udiskctl mount -b /dev/<sdb1>
```

Bölümü sudo'suz bağlar.

```
$ udiskctl unmount -b /dev/<sdb1>
```

Bölümü güvenli ayırır.

Diskler > aygıtı seç > : > Diski Biçimlendir

USB belleği sıfırlar. Hem Windows hem Linux'ta kullanmak için bölümü exFAT olarak oluştur.

İPUCU Linux kurulum USB'si hazırlamak için Fedora Media Writer kullanılır: `sudo dnf install mediawriter`.

DİKKAT Terminalde `dd` ile disk yazarken hedef diski (`/dev/sdX`) yanlış seçersen o diskin tamamı silinir. Önce `lsblk` ile iki kez kontrol et.

Sık karşılaşılan sorunlar

Yeni başlayanların en sık takıldığı durumlar ve ilk denenecek çözüm.

iPUCU Parola yazarken hiçbir şey görünmüyor. Normal. Yazmaya devam et ve Enter'a bas.

iPUCU "command not found" hatası. Komut kurulu değil. Fedora çoğu zaman hangi paketi kuracağını önerir; önermezse `dnf provides */komut-adı` ile bul.

iPUCU "kullanıcı sudoers dosyasında değil". Kullanıcın yönetici değil. Yönetici bir hesapla Ayarlar > Sistem > Kullanıcılar'dan "Yönetici" yap ya da `sudo usermod -aG wheel kullanıcı`.

iPUCU MP4 / H.264 video oynamıyor, tarayıcıda video bozuk. "Kurulumdan sonra ilk işler" bölümündeki RPM Fusion ve codec adımlarını yap.

```
$ systemctl --user restart pipewire  
wireplumber
```

Ses aniden kesildiyse ses sistemini oturumu kapatmadan yeniden başlatır.

iPUCU Wi-Fi hiç görünmüyor. `lspci | grep -i network` ile kartı öğren. Broadcom kartlarda RPM Fusion ekledikten sonra `sudo dnf install broadcom-wl` gerekir.

iPUCU Güncelleme yarıda kaldı ya da "kilitli" diyor. Yazılım uygulaması arka planda güncelliyor olabilir. Birkaç dakika bekle ya da uygulamayı kapatıp tekrar dene.

iPUCU Bir uygulama dondu. Genellikle GNOME "Yanıt vermiyor, zorla çık?" diye sorar. Sormazsa Alt+F2'ye `xkill` değil, terminalde `pkill uygulama` kullan (Wayland'de `xkill` çalışmaz).

iPUCU Masaüstü tamamen dondu. Ctrl+Alt+F3 ile metin ekranına geç, kullanıcı adın ve parolanla gir, `sudo systemctl restart gdm` yaz. Açık çalışmalar kapanır.

iPUCU Bir güncellemeden sonra sistem açılmıyor. Açılışta GRUB menüsünden bir önceki çekirdeği seç. Menü görünmüyorsa açılırken Esc ya da Shift'e basılı tut.

Küçük sözlük

Forumlarda ve belgelerde sık göreceğin kelimeler.

Terminal / Kabuk (shell)	Terminal komut yazdığın pencere, kabuk ise komutları yorumlayan program. Fedora'da varsayılan kabuk Bash.
root	Sistemdeki tam yetkili yönetici hesabı. Doğrudan kullanmak yerine sudo ile geçici yetki alınır.
sudo	"Bu komutu yönetici olarak çalıştır" demek.
Paket	Bir programın kurulabilir hali. Fedora'da biçimi RPM.
Depo (repository)	Paketlerin indirildiği sunucu. Fedora, RPM Fusion, COPR birer depodur.
DNF	Fedora'nın komut satırı paket yöneticisi.
Flatpak / Flathub	Dağıtımdan bağımsız, yalıtılmış uygulama biçimi / bu uygulamaların ana mağazası.
Bağımlılık	Bir programın çalışması için gereken başka paketler. DNF bunları kendisi kurar.
Çekirdek (kernel)	Donanımla konuşan işletim sisteminin özü. Fedora onu sık günceller.
GNOME	Fedora Workstation'ın masaüstü ortamı.
Wayland	Ekran sunucusu. Eski X11'in yerini aldı; Fedora GNOME'da yalnızca Wayland kullanılıyor.
SELinux	Programların neye erişebileceğini sınırlayan güvenlik katmanı. Kapatma.
Btrfs	Fedora'nın varsayılan dosya sistemi. Sıkıştırma ve anlık görüntü destekler.

Dizin / Yol

Dizin klasördür. Yol bir dosyanın adresidir:
`/home/kullanici/Belgeler/not.txt`.

`/etc, /usr, /var, /home`

Sistem ayarları / programlar / değişen veriler ve günlükler / kullanıcı klasörleri.

Komutlar Fedora Workstation'ın güncel sürümleri (DNF5, GNOME, Ptyxis terminali) için yazıldı. Menü adları Türkçe arayüze göre verildi; İngilizce arayüzde parantez içindeki karşılıklara bak. `sudo` ile başlayan komutlar sistemi değiştirir, ne yaptığını okumadan çalıştırma.